

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռուբլ
Սուսնին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:

Օտարաբարբաբացի գրվում են ուղղակի
Тифлисѣ. Редакция „Мелкѣ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերէն)

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով

Ցայտարարութիւնները համար վճարում են
իրաւաւոր ըստին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այսօրվայ լուրը:—Ն երբ ին տեսու թիւն: Նամակ Նուխուց: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսու թիւն: «Голосъ» լրագրի թղթակցութիւնը: Թիւրքիա: Հայերը Թիւրքիայի մէջ: Պետութիւնների գրութիւնը: Նամակ Թիւրքիայից: Նամակ Թիւրքիայից:—Մշակի» հեռագիրներ:—Ցայտարարութիւններ:

ԱՅՍՏՈՐՎԱՅ ԼՈՒՐԸ

Այս րօպէիս ստացանք մի մանաւոր հեռագիր Իգդրից, որ և տպում ենք «Մշակի» ներկայ համարում: Հեռագիրը ստում է, որ լուր կայ, թէ Վանի հայերի մէջ ապստամբութիւն է ծագել, սպանված հայերի թիւը 70 հոգի են, թիւրք սպանվածների թիւը զեռ ևս յայտնի չէ: Երկու կողմերն էլ լաւ զինաւորված են:

Ուրեմն թիւրքաց Հայաստանի զինեալ շարժման լուրը հաստատվում է:

Նոյն լուրերը արդէն հրատարակված էին զեռ այդ հեռագրի ստանալուց առաջ ուսաց «Голосъ» և «Новое Время» լրագիրներում: Այդ վերջին թերթը իր օգոստոսի 24-ի համարի առաջնորդող յօդուածում համակրութեամբ է վերաբերվում զեպի թիւրքաց հայերի զինեալ շարժումը, ասելով որ ուրիշ կերպ անհնարին է թիւրքաց հայերին ստանալ իրանց ինքնավարութիւնը:

Մենք կաշխատենք ծանօթացնել մեր ընթերցողներին ուսաց թերթի առաջնորդող յօդուածի թարգմանութեան հետ:

Իսկ այժմ կը բաւականանանք կրկնելով որ ինչքան էլ տխուր լինի այն իրողութիւնը, թէ ճիշդված ազգերը իրանց իրաւունքները ստանալու համար պէտք է անպատճառ զենք բարձրացնեն և արին թափեն, բայց դժբաղդապէս ուրիշ ճանապարհ չը կայ այդ տեսակ ազգերի համար իրանց մարդկային իրաւունքները լուաւորված աշխարհի առջև վկայելու համար:

Այժմ, երբ այդ բոլոր լուրերը կը ստուգվեն, հաստատ կարելի

է ասել որ հայոց խնդիրը անհամեմատ աւելի մեծ նշանակութիւն կը ստանայ:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒՄՈՒՅ

Օգոստոսի 29

Տեսնում են մի տեղ կտրուած չարիայի (տախտ) վրա նստած, կուռ ծնկան յենած, ծրնոր ափին աչքերը մի կէտի ձգած մտածում է մեր վաճառականը... Սրբօք ինչ է մտածում, այն որ իր գումարը տաւ քսան հազարին չը հասաւ, որ Մուղղուի Մ-ի նման յիւանդիւրից պատիւ ըստանար, թէ այն որ զգալով իր բաների բուրժլիւնը որ առաջ ուղում է եղածը չտալով անի, թումանին մի քանի կողէի տալով իր պարտքերից ազատվի, ինչպէս որ Թիֆլիսում Զ...-ովը և Նուխում Տ. Ս.—Սով, թէ այն որ ազուկցի Ե. Գ.—ադի Յ.—Մ-ի փողը տակով անելը, ժառանգներին զրկելը՝ այժմ հարկը հազարի տէր դառնալ Թիֆլիսում Զ-ի քարվանսարայում խանութ բանալը մտաբերելով, ուղում է Մ.—ի ժառանգներին էլ ինքը զրկել կամ սուտ իր պարտաւորի գրութեամբ մի ստացական շինի այն անպիտանի ձեռքից ազատվի, թէ այն որ նրա միտքը յանկարծ սլացաւ զէպի Հայաստան՝ այդ ամենամաց աշխարհը՝ տեսաւ իր հայրենիքի, եղբայրների, քոյրերի վիճակը, հայի աղլկայ, կնոջ, մանուկի, ծերի, երիտասարդի, եկեղեցու, աւերակի, գիւղի և արտերի զէմ քրդի անդթութիւնը, սովի տառապանքը, բռնութիւնները և խարդախութիւնները թիւրքաց տէրութեան կողմից...

Փողը, վաճառականի միակ Աստուծո ճամար ինչ մտքեր, հունարներ, կեղտոտ միջոցներ, զոհեր ասես կան մեր վաճառականը, բայց Աստուած մի արացել, ընթերցող, որ Հայաստան և հայի թշուառութիւնը նրա մտքով անցնի: Ինչ գրութեան մէջ է Հայաստանը, ով է Ներսէս պատրիարքը, ով Իրինանը, ով Նուբար փաշան, ով և ինչ է դրոժում իր հայրենակից Վառդապէսը, ինչ անարժութեան մէջ է Ելմիածինը—այդ նրա գործը չէ: Նրա միտքը փողով է զբաղված, փող, փող, գիւղին էլ երազում դադար չունի շատ փող հաւաքելուց, էլ չը հարստանալուց:

Ենչ նոր խաբար, հարցնում է վաճառականը իր նման պարագ վաճառականից: Պատասխանողը եթէ ճարպիկ է, կարող է իր այս ինչ աղլանքի վնասից, այն ինչ մարդու անխնայութիւնից, ստույթիւնից, մէկին բաժանելով, միւսին անարգելով, երողդին հայհոյելով հազար տ. մի տոնր փէլ, իսկ միւս վաճառական էլ նրա ամեն մի խօսքին միամտաբար, կամ կրեմնի առ երես, հաւանութիւն կը տա, նրա շինծու պատմութիւններին երբեմն իրան էլ կը կցէ—երկուսն էլ իրար դուռն լաւ կեղեն, կը սպանեն, երեսանց ինչպէս երկու սըրտակիցներ, բարեկամներ իրար ձեռք կը սեղմեն և կը բաժանվեն, իւրաքանչիւրը սրտումը ասելով, եամմա խաբցի չան... Վայ այն մարդուն որ վաճառականի «Ինչ նոր խաբար» հարցին՝ նրա սիրելի քսու մասնաւոր հարցերից, կանցիւր, ընդհանուր հարցերին, նա այն ժամանակ մի այն տեսակ անհամբերութիւն ցոյց կը տալ քո խօսքերի վերջանալուն, իր միջնափոր աչքերով մի այն տեսակ անհամակրական շարժողութիւններ կանի որ սաստիկ կը փողմանա ըս արարմունքի վրա: Անգործութիւնից տեսնում են միւս վաճառականը չտէր ողորմանա՝ ձգել, ձգել և մէկ էլ Մուղղուի քաղցր օրօրից շինքը թուալացաւ, կամայ կամայ աչքերը խից, գլուխը քաշալցելը է լաւկարծ վեր թռչելով մի քնափափաք զէպ, ու զէն նայել, տեսաւ միւղղարի չը կալ էլն սկսեց անկողն իր կը

կրկնողութիւնը... դնա, ընդ ծանօթ է, մտեցիր նըրան, ասաւ պ. Մ., հազար պարագ, անգործ ես, ինչու մի լրագրից գրելից չես կարդում:

Ենչ, աղբար խեղ, կասի նա, որտեղից է այնքան ժամանակ, իմ դարդը չիմի չէնց լրագրի, գիրք կարդալն է, ով է այդքան ժամանակ տուել որ ես այդպէս բաների ետեկց ընկնեմ:

Ընթերցող, դուք զու կը ծիծաղես այս տեսակ պատասխանի վրա, բայց նա ճշմարիտ է ասում, գիտես թէ նա ինչքան տնաքանդ մտքեր ունի... Աստուած հեռու պահէ մեզ այդ տեսակ հոգսերից:

Բայց ձեզ պատահի տեսնել հարկերից մէկ վաճառական որ լրագիր է կարդում, բայց գիտես թէ քանիսի կողմից նա արձամարհանքի է ենթարկվում: «Սյրի, ասում են նրանք, բանը գլխիւ ա (կըջացել է), գնա քնատիրութեանը յետեկ, ուշքդ քու գործից պահիր... վաճառականն ինչ, ըստեց պետերի յետեկ ընկնելը ինչ...» Գիտեմ այժմ վաճառականներ որ առաջ լրագիրներ էին ստանում, իսկ այժմ այդ խրատողներին խօսքով թողել են և այդ բնաւորներին ընկերացել:

Վշտաւ չէ թող մեռնելը թաղեն իրենց մեռնելներն: Բայց երանի թէ նոր սերունդն է, որ դրանց շատերի որդիքը, եղբայրներն են, կարողանալին զերծ մնալ դրանց վարակիչ և թունաւոր ազդեցութիւնից: Դժբաղդաբար մտածում են որ նոր, թարմ ոյժերից շատերը անգիտութեամբ պէտք է դռնվեն այդ խաւարասէր, խճի և լուսաւորութեան թշնամիներին:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԸ

ՍՂՆԱԽԻՅ գրում են, որ այդ վերջիկ քաղաքը ունի երեք հայոց, երկու վրաց եկեղեցիներ, ունի հայոց երկուսն ուղորդներ, հայտարար դատարան, ոստիկանութիւն, կուր, որի մէջ ստացվում է հայոց մի լրագիր միայն «Մշակ» և ոչ ոք է կարդում, որովհետեւ հայերն ընդ իմացող չը կայ: Սղնախը ունի և զեղատուն, որի պահողը, օգուտ քաղելով դեղատների այն օրէնքից, թէ այնտեղ սակարկութիւն անել չէ կարելի, իր գեղերը չափազանց թանկ գնով է վաճառում, օրինակ, գիւլի կապտութիւն իւրաքանչիւր գրութին ծախվում է 4 ռուբլով, իսկ նրա գինը ամեն դեղատուն մէջ որոշված է 1 ռ. 20 կ., «ТРИНА Я КОПЕ» կոչված դեղը, որ ամեն տեղ ծախվում է 2 ռ., այստեղ արժէ 4 ռ 80 կ. կամ 5 ռ.: Ասում են դեղատան պահողը իր այս տեսակ հարստահարութիւնները ընկողորդներից ծածկելու համար, երկու տեսակ հաշուեմատաններ է պահում, մէկի մէջ նշանակում է խալկան գները, միւսի մէջ նշանակում է այն գները, որ ինքը ստանում է:

«КАРЕН» լրագիրը հաղորդում է որ սեպտեմբերի 1-ին Թիֆլիսի քաղաքային Դումայի մէջ նիստ կայացաւ, որտեղ ձայնարների վիճաբանութեան առարկան դարձաւ կոմս Լօրիս-Մելիքովի Թիֆլիսի մէջ պատուաւոր կերպով ընդունելու ինչպէս 1) ընդունել կոմսին երկաթուղու կայարանի մէջ, 2) առաջարկել նրան Թիֆլիսի պատուաւոր քաղաքացու կոչումը, 3) փոխել Թիֆլիսի Ա. տամանեան փողոցը Լօրիս-Մելիքովի անունով և 4) նշանակել 16 հազար ռուբլ կոմսի անունով երկու թողալու ուսանողներ պահելու համար, մինչ Ս. Պետերբուրգի և միւսը Մոսկվայի համալսարանում, մինչ Թիֆլիսի համալսարանի բացվելը, իսկ այդ համալսարանի բացվելուց յետոյ յատկացնել այդ ստալէնդիաները նոր համալսարանին: Եթէ կոմսը մի որ և է պատահաւոր չը դալ Թիֆլիս, վճարելու կառարկել յիշալ կէտերից միայն երեք վերջէներ:

Ռուսաց քաղաքներում տարկեցաւ հանգաւքալ Բրոքսէ լիւրագրէտի ինտագրութիւնը: Ես ծնվե-

ցաւ Փարիզում 1802 թւին և ունի շատ գրվածներ թէ վրաց և թէ հայոց պատմութեան և լեզուագիտութեան վրա: Բացի հայերէն և վրացերէն լեզուներից, հանդուցեալ չմտաւ էր և ուրիշ ասիական մի քանի լեզուների:

«Русский Купецъ» լրագիրը տպել է նորերում մի առաջնորդող յօդուած մամուլի ազատութեան մասին: Լրագիրը խօսում է մամուլի ազատութեան այն կէտերի վրա, որնք պէտք է դառնան մամուլի օրէնքները փրաքներու համար կազմված մանածողովի զլեաւոր պարագները ների առարկան: Ռուս թերթը ուղարկութիւն է դարձնում այն բանի վրա, թէ որքան աննպատակաբար է շարունակել պահպանել օտարազգի լրագիրներին և զրգերի համար ցնչողութա և միտել լրագիրներին մէջ այս կամ այն տեղից, արդիւն այս կամ այն դիւրը բնագրի մէջ, չը նայելով որ արդիւն լրագիրները ուսանող կարդում են թէ նոյն իսկ Ռուսաստանում, և թէ արտասահման դնալու ժամանակ: Եւ օտար լրագիրները ամբիւն մէջ չեն տարածվում այլ մասերին են միմյան ինտելիգենցիային, ուրեմն ինչ հարկ կայ վախենալ նրանց ազդեցութեան հեռանկարից մտաւորապէս զարգացած հասարակութեան շրջանի վրա: Օտարազգի գրքերը, աւելացնում է ուսու թերթը, ինչպէս օրինակ նորերում եղաւ «Նանա» բոմանի հետ, արգելվում են բնագրի մէջ, բայց սխաւ ամենայն թարգմանվում են ուսանող լեզուով: Օտար լրագիրներին միտելով միայն այն նշանակութիւն ունի, աւելացնում է Մոսկվայի լրագիրը, որ միջոց է տալիս այդ պարագմունքով բաղմաթիւ պաշտօնեաներին իրանց ապրուստը ապահովելու:

Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 4-ին սկսեց թատրոնական կոմիտէի գործունէութիւնը: «Տէրէզա» դրամայով, որին մասնակցում էին բացի նախկին խումբի դերասաններից և Կ. Պոլսից նոր բերած Դարագաշեան երկու քոյրերը և պ. Մընակեան: Հասարակութիւնը լցնել էր թատրոնը և շատերն էլ կանգնած էին, մանաւանդ որ հասարակութեան մէջ տարածել էին, թէ Դարագաշեան քոյրերը Եւրօպայի մէջ անգամ նշանաւոր են և հոգակ ունեն: Հասարակութիւնն էլ այդպիսի նախապաշարմունքով գնալով թատրոն, անհամբար սրտով սպասում էր տեսնել այդ նշանաւոր արտիստներին: Սկի նպատակը չէ մանրամասնաբար քննութեան տակ ձգել և հաշիւ տալ բոլոր ներկայացման մասին, որը իր ժամանակին կը լինի, միայն երկու խօսքով կամենում ենք մի փոքր հասկացողութիւն տալ ընթերցողներին նոր եկած դերասանուհիների և դերասանի մասին: Փոքր քոյր Դարագաշեանը երգիչ, իսկ մեծ քոյրը և պ. Մընակեան մասնակցում էին դրամային: Կրտսեր Դարագաշեանի ծայր շատ թող է, այնպէս որ օր. Սիրանուշը նրանից ուժեղ ձայն ունի: Նա իր երգով և ձենով բոլորովին նման է Բեկեթ-Եֆենին, և նրա ձենով էլ երգում է: Մեծ քոյր Դարագաշեանի մասին ոչինչ որոշ չենք կարող ասել, որովհետեւ պիտան սաստիկ հնացած և փտածներից էր և չը կալ մէջը որոշ տիպեր, միայն այս կարող ենք ասել, որ նրա խաղը բոլորովին տպաւորութիւն չը գործեց հասարակութեան վրա: Իսկ ինչ որ վերաբերում է պ. Մընակեանին, նա ծերի դերերի մէջ վատ չէ, բայց բոլորովին չենք հաւատում, որ նա կարողանայ Ադամանի դերերը խաղալ:

ԱՍԱՅԱՅԱՅ գրում են մեզ. հայ-կաթօյիկ պ. Յ. Մընակեանի յորդորանքով այս տարի մեր կաթօյիկ եղբայրներից շատերը իրանց աղջիկներին յանձնեցին լուսաւորականների օրիորդաց դպրոցները: Այդ մի դեղեցիկ օրինակ է աղջկային միտքեան, և մենք խորհուրդ կը տալին դպրոցների հոգաբարձութեանը հրաւիրել մի կաթօյիկ կրօնուսույց, որպէս զի հայ-կաթօյիկ աղակերպուհները կրօնի դասերը լսէին իրանց եկեղեցու քահանայից:

Թիւրքաց իշխանութեան տակ, քանի որ նրանց մօտ, Ռուսաստանից նորերումն առաւելած էր իրենց մէջ և ամբողջ Կովկասում նրանց կողմից կատարւելու խաղաղ կեանք են վերելում: Հեղինակը նկատում է, որ Ռուսաստանը ոչ թէ բնորոշ է Հայաստանի ինքնավարութեանը, այլ ընդհակառակը նպաստում է նրան: Այդ է Ռուսաստանի աւանդական քաղաքականութիւնը Արեւելքի մէջ և նրա պիտի գաղտնիքը դրա մէջն է ծածկված: Ռուսաստանը միշտ հովանաւորել է Թիւրքիայի քրիստոնեաների ձգտումներին—պատերազմել է նրանց ազատութեան համար: Կնք վոյթ արեւելեան քրիստոնեաներին, եթէ այդ քաղաքականութեան քօղով այլ ձգտումներ են ծածկված, քանի որ նրանք ազատութիւն, ապահովութիւն են ցանկանում: Եթէ Եւրոպան կամենում է սահման դնել ռուսական նուաճումներին Փոքր-Ասիայի մէջ, նա պէտք է ի նկատի առնէ Հայերի օրինաւոր պահանջները և ստիպէ Թիւրքիային վերանորոգութիւններ մտցնել Հայաստանի մէջ: Այսպիսով տարաբար ժողովուրդի շարժականութիւնը կը վերջ կը դնի:

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օտար պետութիւնների ներկայացուցիչները յանձնեցին Բ. Կրանը իրանց կառավարութիւնների հետեւող գրութիւնը: Գերմանիայի, Աւստրո-Ունգարիայի, Ֆրանսիայի, Անգլիայի, Իտալիայի և Ռուսաստանի կառավարութիւնները ըննեցին Բ. Կրանը պատասխանելու յուլիսի 27-ին, որ առաւել էր յուլիսի 15-ի իրանց գրութեանը: Այս վերջինը հարգում էր Բերլինի կոնֆերանսի յայտնի վճիռները և սահմանները ուղղելու մասին: Բ. Կրանը իր պատասխաններում տալով կոնֆերանսի վճիռներին, խնդրում է միջնորդ պետութիւններից հրամայել իրանց ներկայացուցիչներին Կ. Պոլսի մէջ, որ նրանք բանակցութիւններ սկսեն Բ. Կրանը հետ սահմանական վերջնական դիմորդութեան և մի քանի երկրորդական հարցերի վերաբերեալ: Ի նկատի ունենալով, որ Բերլինի կոնֆերանսի վճիռները ընդունված են մանրամասն քննութիւնից յետոյ և թէ յառաջանող վճիռները կատարուելու են իրենց իրաւունքով և ընդունվելու են սահմանական նոր դիմորդ պետութիւնները չեն կարող համաձայնել, որ այդ առարկան նորից քննվի: Քանի որ պետութիւնները հաւանութիւն են տուել Բերլինի կոնֆերանսի վճիռներին, նրանք պէտք է պնդեն, որ այդ վճիռները իրաւորութիւն և առաջարկին նրանց Բ. Կրանը, իբրեւ Բերլինի դաշնագրի և կոնֆերանսի պրոտոկոլի հետ կատարելապէս համաձայն: Այս պատճառով մեծ պետութիւնների կառավարութիւնները չեն կարող յանձնել իրանց ներկայացուցիչներին, որ նրանք նոր բանակցութիւններ սկսեն առհասարակ մասին, բայց նրանք ուղարկութեամբ կրկնեն Թիւրքաց կառավարութեան իւրաքանչիւր առաջարկութիւնը: Յունաստանին վիճակված երկիրները Թիւրքաց դրօշներից մաքրելու և նրանց յունական կառավարութեանը յանձնելու մասին:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԱՅԻՑ

Կ. Պոլսի, 17-ին օգոստոսի

Առաջի նամակովս խնայողա՛ւ եմ թէ Բ. Կրանը ինչ վատուկան յանձն կտանէ հայոց դատին այլ և այլ ժողովուրդ տուել և ոչնչացնելու, վատութիւնը քիչ օր, ժամէ ժամ աւելի շարժելով մինչ այժմ հայոց և մէկ օրինակը ցոյց տուել, որ ամեն չանք կընէ հայերը անհետացնելու համար: Իսկ Եւրոպայի այլ ի ընէ ձանձաղում Կրանը ինչ տաղաւթ վնասը, բնաւ մեծ ձիւք մը չըրաւ հայը պաշտպանելու համար և մինչև այսօր ծանուցադրին չը պատասխանեց. այսու հանդերձ հարկաւ աւելի աղքատ ձապալ պիտի ընէ կերկնայ, վասն զի հայաստանի անդրկական ընդհ. հեղաշարժը:

տուս պ. Թրօթիլը 3 օրէ ի վեր հոս է. անշուշտ բերանայի տեղեկութիւններ պիտի տայ, աւելորդ է խոսի որ ի նպատակ հայոց պիտի ըլլան, վասն զի բոլոր աշխատք կը տեսնէ Հայաստանի մէջ անցածները իսկ միայն թուրքն է որ ծաղկել քաղաքականութեամբ և միաւր խնդրով կը տրեխ անդադար քօղարկել այն, որ սակայն շատոնց պատուած է: Վերջապէս որչափ ալ ինչ գրեմ չը լրանար, թուրք լրագիրը ալ ըստ իւրեանց համոզման մեծ դեր կը խաղան, երևակայական Գիւրգանաւան և քիւրդ սէջեր ստեղծելով և ինչ Պէյերի գիւրգ... մեծ արեւելեան տեղ... որք եթէ քիչ մըն ալ տեսնեն Եւրոպայի քաղաքականաց վրա պնդել, որ սպանան Եւրոպան քար տընդ անել... առաջին մրցանակը այս մասին կրնայ տրուել «Թէրեֆմանը Հաղորդութի» որն Սուրբ թանկն բերան է, պահպան չէ նաև «Օսմանլը» առաջին գաղղիկներ և թուրքերէն թերթը, որ կը ճգնի ինքն ալ չափնել նորա մրցանակին: Բայց տխուրութեամբ կը տեսնայ, որ Եւրոպացոց առջև բոլորովին յարկը կորսնցնաւ և այն ալ Տ-բորդ թիւն... Դժբաղդ թուրքը այս թերթով իւր բռնած ծիծաղելի ձաճաճ պիտի քօղարկէ...

Իսկ հայերը ինչ կընեն. թերևս խիստ քիչ բան պիտի ունենան հաշիւով, սակայն Հայաստան և հայն ալ արթնցած են և կը սպասեն դրդումի մը, բայց մի կարծեք թէ ահա եղած է. ոչ, դեռ առաջին քայլն է որ կանենք: Սովը չը գնաց, չը հեռացաւ և տարաբար ինչ ինչ օրինակներ խիստ շատ են, մատոյցներ պակաս չեն, ուրեմն աղգանք լսելովներ, վայրկեան է որ հրապարակ նետուեն. թող գիտնան, այո, որ իրենց իշխանակր պատուով պիտի դրոշմուի ի շարք Վարդաններու, Յովնաններու: Ս. Պատրիարքն է որ թէ գաղտնի և թէ յայտնի կը գործէ, այո, դիմորդ ու ցորեն, իսկ աղգանք լրագիրը ըստ կարի կը գրեն երբեմն: Իսկ դուք, ս խմբագիր, գրեցէք գրեցէք և լրագրեցէք թերթներէդ, յոյս մեծ ունիմ, որ մինչ ըրած առաջարկութիւնները ընդունուած է և առաջին թերթները կընել սկսած են, բայց գոնէ շաբաթը երկու անգամ հրատարակեցէք: Բայց ցաւք որտի կը տեսնեմ, որ ռուսաբանակ կողմից բոլորովին սովորեց նուէրները դադարեցնուած են, մինչդեռ հոս գոնէ կիսաշափ կը շարունակէ: Օ՛ս այժմ ալ դեռ մեծ վախճան կան և կը սպասուին... Այո, մեծ վախճան: Թերևս տարաբար բայց լսեցէք. չամայեց թուրքը մինչ այժմ սովոր շարունակել տալու համար ամեն բան ընել, քորդերը ասպատակութեան և չնոց կիզման դրդել. խոտոցաւ տնտեսորդը չառնել և այսօր ինչ վախճաններ տիրող առաջ կը նետուի յափշտակութեամբ և այլն...

Ուրեմն, սիրելի կողմեր, ժամանակ կեցած տաներ օգնեմ, չէնէ, եթէ յառաջիկայ ձևուտան մնայ նեւ չկորսուեցաւ Հայաստան, որչափ կողմէք դրամ տուէք, ունի և ունի նա իր օգուտը. չանցնեմ ժամը, ոչ ալ վայրկեանը, մէկ անգամ եւ օգնեցէք. մի ուշացե՛ք վարկեան մը անգամ կորուստ: Թուրքը դեռ կաշխատի անհետացնելու և կորցնելու գլխի:

Աղգանք «Միացեալ Ընկերութիւն» կետրները ամրացնելու կաշխատանք ապագայի առաջնորդելու համար և յոյս կայ, որ մօտեք լրագրութեան կատարուել, և սկսի գործել: Օն ուրեմն նորա համաձայն դրոշմեցան մեր բաղձանայ, մեք ալ չը դաժնալով զիմք զնոսա առաւել գրգռելու: Ինքը չէ իրենց ընդհարած ծախքը, այն է 45—50000 ռուբլ. հարկաւ պէտք է 70000 ռուբլ եկամուտ մը ունենար, որպէս զի կարենայ երթալով տարածել, մեծ պէտքերնուս մէկն ալ այս է և ապաշով եմ որ ռուսաստանցի եղբայր աւելի լաւ պիտի գնահատեն և պատեն իրենց, բազմաթիւն նուէրներով:

Քաղաքական կէտը խիստ տաղնապալից է. մեթ ամպեր շրջապատած են թուրքը. քանի որ է որ խիստ դժուարին և շատ գաղտնի գործեր կան նոյնպէս քանի որ է որ Եւրոպայէն հեռադիր չը կայ: ապաշովապէս Դոնէն կը բանտնի, դիւքները պաշտօն խորհուրդներ պակաս չեն և երկը որ առաւ զեշտով չեռապիւրներ, դրկուեցան Եւրոպայ, Արշակունի և Փոքր-Ասիա. հարկաւ մեծ ճնշումներ կան, ոյ գիւրգ ինչ պիտի ընէ: Սա կան ալ չունի ձապալ... ապագան յղի է և տար երկնք որ շատ ծնէր անշուշտ մեզ հայոց նպատակները կերպով, Թիւրքերը խնայողա՛ւ են և մօտ են դրդուելու:

Սրբեկին վաշան իր վատ նախորդները կը դեռաւանց ստուկեան և վատութեան մէջ, անշուշտ նա գործիք կրնայ հաւանքը Սրբին էֆ. Կրանը, դեռ, քիւրդը եւլ իրաւ որ չունիմք աղգանք:

ուրալ մէկը, որ միջնորդութեան մէջ լինի, ինչպէս յոյճ ունեն. այլ շատ են վատութիւններ... Արդեօք երէկուայ կառավարիչ և այսօր արտաքին գործոց պաշտօնաւ Սրբեկին չի ճգնէր Եւրոպացոց ալ ընել ինչ որ հաղորդելու կընէ մեզ, որ տկար ենք:

Մեծ ուրախութեան աղբից աստ կուն Կօրիս-Մէլիքովի ներքին գործոց միջնորդ լինելը, մասնաւոր այն քաղաքական դիրքերն և պաշտօնները, որ կատարեց և կը կատարէ յօլուտ բոլոր ռուս ազգին, մեծ վախճան մըն չայցաւ, գոր կը յուսամք թէ չը հաներ իւր արեւելակեցները, իւր եղբայրներն ալ մտքն և ապաշով եմ վայրել իւր մեծ բաւերարութիւնները և աղեկցութիւնները. այս բաւերարութիւնը կը լինեցնէ մեզ թէ այդ «հայ աղղը կոչուած է մեծ դեր խաղալ Եւրոպայի և Ասիայի մէջ»:

Սրբորդի առաջարկութեան մալ պ. Բաֆֆին. մեծ յոյճեմք և ցանկութեան կը տրեխ հոս «Խեղճ»-ի շատ տպուկաւ մասին, որչափ որ կարելի է: Կը յուսան որ մեծ. Բաֆֆին չը մերժեր թրքաշայտը տոն վախճալը և շուտով մամուլի տակ կը դնի: Դժբաղդ կը կոչմ այս մասին ինչպէս չեռաւ գտնուելու համար. կառաշարկեմ մեծ. հրատարակիչն որ շուտով սկսի գործը և դիրքը ստեղծելով բաժանորդագրութիւն բանալ և անմիջապէս ինչ մի չարիքը շատ ուղարկել, գոր ուրախութեամբ յանձն կաշխուտ աղաքանքը: Ս. յոյճը կը գտնուի շատեր, կը գտնուի միայն անոր համար որ որչափ շուտ ապաշով, այնչափ շատ իւր աղեկցութիւնը կատարէ, որն մեծ խրախուս է: Ասալով, խմբագիր տեղ, որ խաղա՛ւ կանգնել ինչ այս մասին մեծ. հրատարակիչն և չը գտնար ձեր կողմն ալ պնդել գոր կը յուսամ:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԱՅԻՑ

Կ. Պոլսի, 30 օգոստոս 80

Հաճկատան շատ և շատ խաղց գնորդաւ և կը կարծեր թէ այս անգամ եւ ամբողջ ձմեռ մը այդ խաղց կարենայ խաղալ. բայց Եւրոպայ հաստատաւ միտ է իւր որոշումներն դրածարկելու մասին: Այս պահուն, յորմն այս տողները կը գրենք. արեւելեան հարցը թերևս այսպիսի կերպարանք մը առած ըլլալ յորմն կարենանք յուսել թէ յունական և հայկական հարցերն ալ իրենց յոյճեմք պիտի Կրանը գտնել: Եթէ մի քանի ժամ վերջ Թիւրքերն Տուրքիան չը յանձնեն Սրբեկինից (և մաղիկը որ կարող չը յանձնել նապալին մեծ ցոյցը տեղի կուենայ. Յուսմանք կը տրեխ կառավարական շրջանակները մէջ: Նախաբար խորհարկելու մէջ, նախաբար յանձնելու մէջ, 15 ժամ անդադար ժողովը կընէ: Բ. Կրանը բոլոր թաղանթներն և աղաքանք առաւ տէրութիւնը անկախակցի կը մտնեն իրենց օրոգման մէջ. քիւրտներն իրենց յոյճըն այդ ցոյցը վրայ կը դրոշմացնուած են:

Նապալին ցոյցի չեռ միտային Մեզդիոյ թաղուհուն ձաւը, խորհրդարանի վախճան առիւթ, օրոգման խնդիրն է: Կրանը է ձիւ երկաթից հայոց դոշմութիւնը և թրքաց զարկովը, երբ Եւրոպական կերպարութիւն ունեցելու երկու մեծ խնդիրներն անբաժանելի կը տեսնեն հայկական հարցը: Վաղը թիւ խմբար յարձակումներ կընէ խորհրդարանական ձաւը իրաւ, և կը ջանայ ապագայանք թէ Եւրոպայ համալստ չէ: Մեզդիոյ քաղաքականաց մասին: Բնաւ Ա. աղբի թիւ տէրութեան օգնած քաղաքականութեանը եղանակին երկու տէրութիւնը հակառակ կըլլան. ըստ իրեն առաջին տարրութիւնը ընծայելու Եւրոպայի պաշտպանց Թիւրքիա ըստ չափայ պէտք է գործէ: Սակայն դեռապար այսպէս չեն չափար. Թիւս-Կօրն ծրագրին աւարտած է. կը կարծուի թէ Լիւթիանով փաղաքան կազմակերպութիւնը չիւ բռնած ըլլան իրենց ծրագրին: C. A. R. R. d'Or. ut կը չարիքը թէ Ռուսիա այդ ծրագրի ընդունելութեան համար իւր հաճութիւնը ամեն տէրութիւնէ առաւ տուած է արեւելեան պատմութեան շուրջ, հետեւաբար ոչ շատ ուշ այդ ծրագրին իր ամբողջ Եւրոպայի ընդունածը կը ներկայանայ սովորական կառավարութեանը: Կը մնայ դրաւ դրածարկութիւնը պէտք է որ քիչ մալ մեք մեր կողմն աշխատեմք այդ գործարկութիւնը դիւրացնել, ապուշ ապուշ լալով չէ որ փախալներն իրականութեան կըլլան: Բայց Թիւրքերն ինչ կընեն. իրենց կարծեք քիւրդ միտութիւնը պիտի կարենայ քաղաքականութեանց հարցը խախտել. սակայն Մեզդիոյ խորհրդարանին մէջ եղած առարկութիւններն զիրեք կը շփոթեն: Հաղթաւ, քիւրդ միտութեան պաշտպանը, կը սկսի հրատարակել թէ առ այժմ այդպիսի միտութիւն չը կը կայ, բայց ապագային մէջ կրնայ ծնունդ տանալ. առ որ Մէսսէն Տ-բը կը պատասխանէ քիւրդ միտութիւնը մը դատարարականութիւն տարածելու, վաճառականութիւնը դարգացնելու կամ ուրիշ ու է նպատակաւ մը, բայց անպատասխան միտութիւն մը ինչ կրնայ ըլլալ: Եթէ որ քրիտոնեցի զեմ պաշտպանը: Stamboul կը յայտնէ թէ արեւելեան պետական անձ մը նախկին առաջին պաշտոնաւ Սալիք բաշան լինելու է) յղացած է այս տոնայ Սալիք բաշան իրաւ որ չունիմք աղգանք:

մէկ կողմ ձգուած է: Թիւրքերն կը կարծեն թէ զապալն կերպով կը խաղցն պարկաւ միտութիւն մը հաստատել և զմեզ անխաղց ձապալ մը մէջ ձգել, սակայն չը յաղորդեն. բայց այսպէսով չը կարծենք թէ հանդիստ նստած են. հետեւելուն եւ կամ միջնորդութիւններն կընեն: Հաղթաւ, սովորական անձանկան օրոգման երկի հետեւալ տողներն կը հրատարակէր. «Եթէ Եւրոպայ ընտելութեանը ուղէ քաղաքականութիւններ մտցնել Գիւրգիստանի մէջ (իմա Հայաստան) Արեւելեան Ռուսիան աւելի ցաւալի վիճակ պիտի ունենայ (այսինքն Պուրղաւայ կոտորածին միջոցը) և ամբողջ երկիրը մարդկան կ'ուտորածի: սպանդանոց մը պիտի դառնայ: Այս նողկալի տողներն ինչ աստիճան պայտիթ կարգեն աւելորդ է ընել, ուրեմն հայոց կոտորածը կը պատրաստեն դաժնեք պաշտպանելու պարտականութիւն ունեցող կառավարիչներն, և այս տողներն կը հրատարակուին մարաքաղաքի մէջ: Թիւրքիոյ յուսարկութեան կերպին մէջ, այս տողներն կը ստորագրէ Եւրոպայ կըլտուող Թիւրք մը, և դեռ կընեն թէ ճաճկատան քաղաքակրթութեամբ ընդունակ է:

Թիւրք թերթներն ալ իմանալով վար առած կը սկսեն ամբաստանել Սրբին էֆէնդին և Մեկրն խանը (պարսկի դեսպանը ի Լոնդրա) որ Եւրոպայի հասարակաց կարծիքը կը պրոտերստ Փարիզի և Լոնդրայի թերթներու միջոցաւ հայոց դատը պաշտպանելով և դիւրեքաւ ամբաստանելով: Թիւրք թերթներն պարսկց կառավարութեան օւշապարկութիւնը կը հրաւիրեն Հայաստանի խնդրին վրա առարկելով թէ Պարսկաստան ալ Հայաստանի մաս մը ունի իւր իշխանութեան ներքեւ և թէ հայոց Պատրիարքը փոխորդի մալ իրենց կը պատրաստէ: Թիւրք թերթներու նպատակն է տաճիկ ժողովարդը հայոց դէմ կողոպտել պահել զի կը դիտեն թէ մեք Հայաստանի մէջ հայերն և թուրքերն չաճաճալ պահելու կարչանախք, կը տեսնեն թէ հայք և տաճիկը միասին, բողոքադիւքներ կը ստորագրեն և կը խորհի չալոյ Պատրիարքարանը, մասնաւոր սովոր միջոցին և հայոց ըրած քաղաքականութեանը Թիւրքերու և քիւրդերու անմարտիկ են նոյն: Պատրիարքը աղղու գրով մը Դոնէն պահանջեց որ «Հաղկաթը» իւր խոյզաբար թերթ պէտք եղած աղղարարութիւններն ընդունի: Բայց ո՞վ պիտի չափարակի տան մը դնել բարձրագոյն իշխանութեան օրոգման: Այդ Հաղկաթին էր որ մտկեց յարձակումներ կընէր յունաց Պատրիարքը դէմ իւր գրողին յունական ապստամբութեան Կ. Պոլսի մէջ, իւր մեղաւկից հայոց Պատրիարքին և նորա չեռ միտային հարտաշարկութեանց ինչ տեղեկագրեր պատրաստող: Ն' օլ ու ու ու, յունաց ամենին կարելի թերթը կը պատասխանէր թէ անշուշտ Թիւրք մամուլը կը ցատի որ անցան այն ժամանակներն յորմն տաճիկներն ժողովուրդի առջև կը նետէին Պատրիարքներու դրոշմները: Անմիջապէս կառավարութիւնը դադարեցուց Ն' օլ ու ու երկու ամսով համար: Յոյներն մեծաքանակ նուիրատուութիւններ կընեն իրենց յաղուհուն թերթը խրախուսելու համար: Օրոգման յունաց ինչ մը մէջ աւելի ներգաղթականութեան և քաղաքականութեան կը տրեխ զոր մը թէնակցը լաւ ալքը չեն դիտեր: Կնք պէս Կ. Պոլսի ամբողջ Եւրոպական մամուլը, նոյնպէս բոլոր յունաց թերթներն շատ նպատակաւ են մեկ և համակիր ամեն ժամանակ. չեմք չափար ինչու «Մատիս» կողմէ երկու ժողովուրդը մէջ առարկութիւն սերմանել, անպատաս յորտաճողը դըրելով յունաց դէմ: Այժմ մեր եկեղեցոյ արարողութիւններն կը թարգմանուին յունարէն, առկ ունեք լաւ տարածեցին և Stamboul ալ արաւազանք եղաւ թէ Արեւելեան երկու մեծ եկեղեցիներն միասնաւոր բանակցութիւններ կընեն: Աւելորդ է ընել թէ այդպիսի դաժնաբար մը ոչ որ ունեցեր է երկու ժողովուրդը շահերն կը պահանջեն սիրով լինել և միտութեան ինքնորոշում չը գրողիլ հետեւաբար այս բոլոր ինքնին կարեւորութիւն մը ստացաւ. դուք պ. Եւսէնուր, որ քիչ շատ երազատես Ե, սկսի այս միտութեան դէմ յարձակել և ուսումնական դաւ մը նետել չեմ, և որ մը հոգեւած դադրած չաշակէ թէ ինքն Եւսէնուր մեծ վախճան մը վրիկց Հայաստանաց եկեղեցին: Արդեւ մտցանք որ պ. Եւսէնուր մի քանի բաղադրութիւններ պիտի տալէք մեր տեսլական դրածարանաց խաղաքանք մասին. ուրիշ առիւթ մը:

Հալիակ

ՄԵՇԱԿԻ ՀՆՈՒՍԳՈՐԵՆԵՐ

ՄԵՇԱԿԻ ՀՆՈՒՍԳՈՐԵՆԵՐ

ՓԱՐԻՑ, 8 սեպտեմբեր: Միջնորդութեան կողմերը յանձնված է Թիւրք Թերթին: Կրի-դիւր վերաբերվում է միայն ներքին հարցերին: Ժիւլ Թերթը ժողովին իրաւաստի պաշտօնը ժողովականին (?) առաջարկելը արտասքին գործերի միջնորդի պաշտօնը կը յանձնվի Շալմել Լակուրին, Նախկին (?) կամ Ժօրժին:

ՓԱՐԻՑ, 8 սեպտեմբերի Թերթը, Կնստան Կադո, Տիւրք, Պարս, Մատիս, Մատիս երեւի կը մնան միջնորդական պաշտօններին մէջ:

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹԱՊԱՅԻՑ

ԼԳԻԻՆ, սեպտեմբերի 9-ին: Լուր կայ, թէ Վանի հայերի մէջ ապստամբութիւն է ծաւալել, սպանված հայերի թիւը 70 հոգի են, Թիւրք սպանվածներն թիւը դեռ եւս յայտնի չէ: Երկու կողմերն էլ լաւ զինուոր վաճ են:

ԹԵՐԱԳՐԻ—Հրատարակող ԳԻՐԳՈՐ ԱՐՄԵՐԻՆԻ

Типографія братьевъ Давидовыхъ